

GRØNLAND! FORSØG PÅ EN VURDERING

Af direktør *A. W. Nielsen*

Jo mere man læser, lærer og erfarer om Grønland, dets folk og forhold, jo mindre må man erkende, man ved. Derfor giver 5 korte år som leder af eet af de team, der har forsøgt at trænge ind til kernen i nogle af de problemer, der skal løses for blot at kunne nærme det grønlandske samfunds vilkår til vilkårene i det øvrige Danmark, ikke ret til at fælde nogen dom over de resultater, der måtte være nået, så lidt som over de midler, der har været benyttet.

Det er imidlertid naturligt og nødvendigt, at de mænd, der er gået ind for opgavernes løsning, med mellemrum standser op og foretager en vurdering af, hvor langt man i virkeligheden er nået.

Det er naturligt, at vurderingen kommer nu, efter at man i 5 år har søgt at opfylde væsentlige afsnit af Grønlandskommissionens betænkning.

Den store kommissionsbetænkning, der på så afgørende måde ændrede den politik, det gamle styres embedsmænd loyalt udførte indenfor de økonomiske rammer, der dengang blev angivet af vore ansvarlige politiske partier, har stillet store krav ikke alene til dem, der skulle yde, men ikke mindre til dem, der skulle nyde.

De mange nye opgaver og områder, der skulle dyrkes, krævede også nye medarbejdere. Det var vel ikke at vente, at hverken gamle eller nye altid skulle besidde sådanne evner og erfaringer, at fejlgreb på forhånd kunne udelukkes.

Langtfra.

Vi har alle begået fejl. Vi er undertiden blevet skuffede i vor vurdering af forhold og forudsætninger. Vi har, efterhånden som arbejdet skred frem, skullet lære og lytte for selv at kunne vokse med opgavernes omfang.

Lad os bruge et øjeblik til at betragte landet vi arbejder i og folket, vi samarbejder med.

Grønland, dette vældige og skønne land, rummer indenfor sine grænser klimafor-skelle mellem syd og nord af samme omfang som forskellen i klimaet mellem Danmark og Italien, men desværre på et helt andet niveau. Fra dybe, grønne dale, der vel er magt-fulde, men alligevel med sit dyreliv og sin blomsterrigdom virker milde og venlige, fra nordgrønlandske øde ismarker og nøgne barske fjelde og fra havet, hvor afstanden

mellem fredelig fiskerfærd og et brølende fjendskab på liv og død kun er et spørgsmål om minutter, har grønlænderen sin psyke og sine egenskaber. Af disse forhold er hele hans livsindstilling præget. Livsvilkårene har gjort ham til individualist, har lært ham kun at stole på sin egen indsats. Formede vilkårene sig således, at han selv og hans familie måtte sulte, tog han forholdene, som de var, og resignerede.

Til dette af naturforholdene så stærkt prægede samfund, hvor der gennem generationer er opbygget en høj form for primitiv kultur, søger man nu, i erkendelsen af nødvendighedens lov, at udbrede en anden kultur, Vestens kultur, med sine goder og sine mangler.

Det er naturligt, såfremt grønlænderen i denne overgangsperiode føler sig rodløs. Han ser gennem generationer nedarvede forestillinger om livsførelse og formål med tilværelsen kastet omkuld. Han skal tilegne sig en ny kultur og tilvænne sig dennes ydre former i et tempo, som stiller store krav om tilpasningsevne og krav om tillid til og tro på, at det nye er bedre end det gamle. For den del af befolkningen, der gennem årene har haft nær kontakt med og tilknytning til det øvrige Danmark, volder de store ændringer næppe særlige vanskeligheder. Men for dem, der lever på de mange mindre og små afsides liggende pladser, er der store betænkeligheder ved at give sig ind under det nye og ved at flytte fra de små pladser, hvor far og bedstefar – trods alt – bjergede livet. Indenfor de mercantile områder skal jeg blot pege på, hvad der kræves fysisk, psykisk og karaktermæssigt for at omstille sig fra den frie fisker- eller fangertilværelse på hav og i fjeld, til at virke i fabrikkerne med tvungen arbejdstid og faste arbejdsrytmer. Fra at deltage i enkle og grove produktionsprocesser, som det er f.eks. at fremstille saltfisk, til at fremstille kvalitetsvarer i fiske- og kødhermetik eller til at fremstille frosne fiskeprodukter i sirlige og smukke pakninger til verdens mest kræsne forbrugere i USA er der et svælg.

Hvad der i det øvrige Danmark under langt gunstigere vilkår har krævet generationer, skal i Grønland tilegnes på få år – ja undertiden på få måneder. –

Jeg må i denne forbindelse pege på den omstilling, det kræver for en familiefader, der fra at skulle skaffe familiens nødtørftige forbrug af føde og klæder – overvejende af landets egne produkter – nu skal skaffe og vedligeholde det vi her forstår ved egentlige hjem, europæisk klædedragt, fodtøj, radio og meget andet. – Han skal 2 gange årligt præstere husleje i form af renter og afdrag på boliglån, han skal skaffe afdrag og renter af lån til sine erhvervsredskaber og sin motorbåd. Han skal langt ind i fremtiden forudse og vurdere sine udgifter og søge dem afstemt med sine forventede indtægter. Med andre ord: Han skal lægge et budget, som skal holdes. Og under hvilke forudsætninger?

Han har havet til fiskeri og fangst og fjeldene til jagt. Det er to erhvervsområder, der kan være gavmilde, men mere end alle andre er afhængige af vind og vejr og af faktorer, han selv øver så ringe indflydelse på. Målt med europæisk målestok, befinder den grøn-

landske erhverver sig i et land, der ligger nær den grænse, hvor erhvervsmuligheder hører op.

Svifter erhvervsmulighederne, kan han om sommeren søge løst arbejde i havnen eller på byggepladserne. Om vinteren er det sværere. I sin nye bolig og med sit tilvante forbrug af importerede fødevarer og meget andet, og med trangen i sig til en smule luksus, er der opstået et konstant behov for rede penge, som det kan være vanskeligt at skaffe.

Det sociale problem er opstået.

Hvor den gamle tids grønlændere overfor sult og kulde kunne resignere indtil udslettelse, vil den nyere tids have let ved at forfalde til bitterhed, som det er fristende at give udtryk for.

I den nyere tid har vi set, hvorledes klimaforandringen har ændret erhvervsmulighederne fra sælfangst til fiskeri. I de aller-sidste år har vi set, hvorledes vejr, skiftende temperaturer og tilbagevendende epidemier har hindret fiskeriet i at nå det virkeligt store omfang. Det ene år findes torsken i store mængder, det næste mere sparsomt.

Men udefra og indefra lyder råbet om, at Grønlands fiskeri må udvikles; hurtigt og hurtigt.

Man peger på og sammenligner med fremmede nationers søgående fiskeri ude i Davisstrædet, hvormed ingen sammenligning er mulig.

Den grønlandske fisker har i dag mulighed for at afsætte sin torskefangst under bedre forhold end nogensinde tidligere. Ved flere pladser er der adgang til afsætning af andre fiskesorter. Industrianlæg til millionbeløb er taget i brug – fryserier, hermetikfabrikker, fiskemelsanlæg og meget andet er stillet til rådighed.

Modsat forholdene i det øvrige land, hvor hjælpeklender med kyndig arbejdskraft og

Direktør A. W. Nielsen, der i 1951 overtog ledelsen af Den kongelige grønlandske Handel, og som nu forlader Grønland for at blive direktør for Carlsberg.

reserve dele er til rådighed i løbet af få timer, må man i Grønland forudse, hvor de svage led i produktionskæden vil opstå, og på forhånd sikre sig mod ødelæggende driftsstandsninger.

På intet område er den grønlandske erhverv så gunstigt stillet som sine kolleger i andre lande, med hvem han skal konkurrere på verdensmarkedet.

Tænk alene på, hvad der kræves over en 1000 kilometer kyststrækning af bådeværfter, maskinfolk og reserve dele for at forsyne og vedligeholde en moderne motoriseret fiskerflåde.

Ja, men er det hele da nytteløst?

Nej, på ingen måde.

I enkelte byer har befolkningen vist, at den kan. Kvalitetsvarer på højeste plan sendes ud over verden til en værdi, der forventes allerede nu at overstige 20 mill. kroner. Men i betragtning af den lille margin, der er mellem eksportpris på den ene side og omkostninger og råvarepris på den anden side, må den grønlandske fisker, fanger og fåreholder se i øjnene, at flid og nøjsomhed er betingelsen for en tålelig eksistens. At bibringe ham andre begreber eller foregøgle ham noget andet vil være uansvarligt.

Det er på denne baggrund, den forsigtighed må ses, vi lægger for dagen, når det gælder nye, store anlægsbevillinger.

Allerede nu, og i forstærket grad i de kommende år, vil der være brug for en dygtig og selvstændig håndværkerstand. Den stigende specialisering også i Grønland vil medføre, at arbejdet med nye og vedligehold af ældre huse i stigende grad overlades til fagfolk. Kritiske røster har rejst spørgsmålet om, hvorfor man ikke i ganske anderledes omfang erstattede udsendte håndværkere med grønlandsk arbejdskraft. I betragtning af at der i hele landet næppe findes 3000 producenter, er det i hvert fald min opfattelse, at en fjernelse af et stort antal mænd fra de produktive erhverv, for at gøre dem til arbejdsmænd og håndlangere for den udsendte arbejdskraft, på langt sigt ville virke aldeles ødelæggende.

Dygtige håndværkere kræver gode uddannelsesforhold, teoretisk viden, aftenskoler med tegne- og anden specialundervisning. Få betænker imidlertid de vanskeligheder, der skal løses. I stedet for at kunne samle et antal elever i en skole i et lokale med en eller få lærere, skal man i mange byer have hver sin tekniske skole med ganske få læringe undertiden med hver sin lærer. Trods vanskeligheder og besvær må denne undervisning gennemføres. Sagen er det værd.

Betydningen af en sammenlægning af de mange små udsteder og bopladser i fiskeridistrikterne vil næppe kunne overvurderes. Sociale, kulturelle og erhvervsmæssige opgaver vil kunne løses efter helt andre retningslinier end hidtil. Hvorvidt en tilsvarende sammenlægning eller henflytning til byerne af befolkningen ved de små steder i Nord- og Østgrønland vil virke ligeså hensigtsmæssig vil i mange tilfælde være et tvivlsspørgs-

*Den kongelige grønlandske Handel's nye butik i Jakobshavn med elektrisk lys
og opvarmede, rummelige lokaler.*

Foto: Chr. Vibe

mål, som kun grundige undersøgelser og overvejelser kan afgøre. Under alle omstændigheder har dette spørgsmål krav på opmærksomhed i de kommende år. Udsteder og bopladser – det kan ikke bestrides – har i de nærmest foregående år været stedbørn, og de bør snarest inddrages i det arbejde, som pågår.

Er der nogen steder i Danmark, hvor der er brug for sognegårde med fritidslokaler og hobbyværksteder, hvor man samtidig med undervisningsmæssig påvirkning var i stand til – individuelt eller kollektivt – at fremstille de specielle grønlandske souvenirs til eksport, så er det ved udstederne, hvor kvinder og mænds sysselsætning i dag er et stort og uløst problem.

Vender vi tilbage til erhvervene, må det være naturligt at opholde sig et øjeblik ved den private handel, hvortil opimod 100 personer har løst næringsbevis.

Beslutningen om at bryde monopolet og føre kommissionsbetænkningens anvisninger på dette område ud i livet var rigtig. De private købmænd betyder et incitament, ikke alene for Handelens ledere, men også for hele det personel, der arbejder i byerne omkring i landet. På dette område er konkurrence og kappestrid af den største værdi.

Det vil derimod næppe være rigtigt at lade handelen foregå under så ulige vilkår, som det i øjeblikket er tilfældet. Den kongelige Handel må alene bære alle byrder. Det er den, der er ansvarlig for forsyningstjenesten på små og afsides liggende pladser. Det er også den, der er ansvarlig for befolkningens forsyning med varer, hvorpå fortjenesten, hvis der i det hele taget er nogen, er meget ringe.

Skal man fortsat stræbe efter regnskabsmæssig balance på statens forsyningstjeneste, og bliver det nødvendigt med yderligere prisstigninger, vil man derved skabe sådanne drivhusforhold for den private handel, at forholdene vil udarte. Det bliver nødvendigt snarest at tage spørgsmålet om detailhandelens vilkår op til undersøgelse. Vi mangler en lukkelov og en beværterlov. Vi mangler forskrifter for lokalers indretning og anvendelse. Forskrifter for, under hvilke former vigtige levnedsmidler må fremstilles og forhandles. Spørgsmål i forbindelse med en omlægning af det nugældende afgiftssystem, hvorved den grønlandske landkasses indtægter sikres et bredere grundlag end det nuværende, der er bundet til ret få nydelsesmidler, bør tages op til undersøgelse. En ændring af systemet bør medføre, at privathandelen på rimelige vilkår til begge sider i størst mulig udstrækning får lejlighed til at deltage i den samlede vareomsætning.

Som liggende nær de kommercielle områder må jeg et øjeblik opholde mig ved posttjenesten og passagertrafikken. 295.000 postforsendelser i 1950 og 600.000 forsendelser i 1955 fortæller lidt om udviklingen. At pengene er blevet flere viser værdiforsendelsernes kronebeløb, der fra 1950 til 1955 steg med 700 %. Trods kritik og ønsker om hurtigere postbefordring, må der fremdeles vises tilbageholdenhed, fordi yderligere forbedringer bliver uforholdsmæssig kostbare. Langt vanskeligere er persontrafikspørgsmålene, såvel over Atlanten som internt i Grønland. Med det nuværende skibsmateriel vil væsentlige forbedringer ikke kunne ventes foreløbig, men de forberedes. Internt trafikken i Grønland er belyst fra alle synsvinkler og er fundet dårlig. En ændring, der skal medføre væsentlige forbedringer i forbindelsen mellem byer og udsteder, må hvile på helt andre bådtyper end de nuværende. Enhver beregning af økonomien baseret på de nuværende billetpriser og på de relativt få passagerer taler imod øjeblikkelige ændringer af større omfang.

Enhver, som arbejder med de mange grønlandske spørgsmål, har ofte lejlighed til at falde i forundring over, hvad der siges offentligt om disse forhold, hvem der siger det, men måske mest over, hvad der ligger bag ved og over, hvad det er, man vil opnå.

Der tales således for tiden om, at Grønland har fået et »koloniministerium«. Der tales om lige løn for lige arbejde, og der tales om, at man i Grønland ikke har mærket forskel på tiden før og efter grundlovsændringen i 1953. Sidst, men ikke mindst, tales der om, at hele opbygningsarbejdet går for hurtigt, ligesom der samtidig tales om, at det går for langsomt.

Hos enhver, som har mødt et bredere udsnit af den grønlandske befolkning, må i hvert

På vej hjem fra arbejdspladsen, iklædt praktisk og varmt arbejdstøj.

Foto: Chr. Vibe

fald de to første spørgsmål vække forundring. Man giver sig derfor uvilkårligt til at se på, hvorfra den megen talen hidrører.

Ingen, der kender blot det mindste til den grønlandske administration og til grønlandske forhold, kan nære tvivl om, at de grønlandske spørgsmål i lang tid fremover kan behandles bedre, rigtigere og hurtigere i eet ministerium. Der vil alle spørgsmål være samlede, og der vil man være i stand til at koordinere faktorerne ud fra årelangt og

intimt kendskab til forholdene, og derfra har man rig lejlighed til at søge kontakt med fagministerierne og på et afklaret grundlag få netop den vejledning, man har brug for.

Sætningen om lige løn for lige arbejde lyder så rigtig og har stor agitatorisk slagkraft. Man skal dog ikke tænke længe over spørgsmålet, før man kommer til den overbevisning, at dette næppe er nogen farbar vej.

Det *må* være sådan, at den, der giver afkald på sit tilvante liv, og de fordele der nu engang er ved at leve hernede, for i en kortere eller længere periode at bosætte sig i Grønland, ikke alene *må* have en løn, der svarer til det arbejde, han skal udføre, men også *må* have et tillæg for at rejse ud og underkaste sig afsavn og de særlige vilkår, som på så mange væsentlige områder er anderledes end her. Derimod *må* enhver, som rejser ud og bosætter sig, naturligvis tage landsdelens vilkår, som de er.

Med den lønpolitik, man efter 1951 har ført, har man tilstræbt, at *lønniveauet blev afpasset efter den levestandard, en dygtig og duelig erhverver skønnedes at kunne opnå ved salg af sine produkter og sin fangst*. Det er det grundlag, som vi har ment ville være bæredygtigt på langt sigt. Med de nye lønregulativer, der er indført for håndværkere, kontor- og handelsmedhjælpere og for løst ansatte, er der ydet lønmodtagerne overdækning for de prisstigninger, der har fundet sted på butiksvarene.

For at fastholde dette løn- og produktionsprisniveau *må* staten yde tilskud til detailpriserne. Det er p. t. på cirka 20 % eller 8 mill. kroner pr. år. Umiddelbart betragtet kunne det se ud, som om at det ikke ville være særlig vanskeligt at hæve butikspriserne med disse 20 % og at forhøje lønniveauet tilsvarende – staten er jo stort set eneste arbejdsgiver. – Men følgen ville være, at man i stedet for at yde tilskud til butikspriserne måtte yde tilskud til de grønlandske erhververe og derved opretholde en kunstig pris på produkterne d.v.s. på råvarerne, som man ikke kunne opnå dækning for ved salg i bearbejdet tilstand. Man ville få et lønniveau, der på forhånd umuliggjorde rentabilitet såvel på gamle som på nye produktioner.

Et system med ydelse af subsidier på råvarerne ville medføre utallige forhandlinger med myndighederne om tilskudenes størrelse; for de gamle produktioner i takt med svingninger i salgspriserne og for nye produktioner inden de blev iværksat. En fuldstændig statsreguleret produktionsøkonomi *må* antages at ville blive følgen og dermed formentlig en så bunden økonomi, at den ville medvirke til at svække foretagsomheden. Vi ville fjerne os langt fra kommissionsbetænkningens tanker på dette vigtige område.

I betragtning af, at pris- og lønniveauet for blot 10 år siden – i 1945/46 – lå på førkrigsniveauet, er det i sig selv revolutionerende, at man 10 år efter betaler reallønninger, der ligger meget nær danske provinslønninger. Forholdet understreges ved, at detailomsætningen er steget fra en halv snes til over 40 mill. kroner og, at vareområdet er udvidet med over 2000 nye artikler. Man vil forstå, at der dog er sket fremskridt og udvikling.

*For blot få år siden var det kvinderne, der udførte gaffeltruckens arbejde.
Mekaniseringen har overalt betydet en stor lettelse på de grønlandske arbejdspladser.*

Foto: Chr. Vibe

Om grundlovsspørgsmålet vil jeg blot sige, at når den grønlandske befolkning med grundlovsændringen forventede helt andre og ydre resultater, skyldes det den mangel på oplysning om grundlovens betydning for den enkelte borger, som vi har undladt at give. Man kunne også fristes til at sige, at Grønlands kolonistatus allerede længe før grundlovsændringen i praksis har været ophævet.

Om det sidste spørgsmål, det var spørgsmålet om, hvorvidt opbygningen går for stærkt, tales der som bekendt meget. Departementschef Eske Brun har i den anledning udtalt, at han aldrig har kunnet få et bekræftende svar på, at udbygningen af kirke og skole, sygehus- og sanatorieforholdene eller af erhvervsanlæg gik for hurtigt. Alle mener indenfor deres egne områder, at der burde ske endnu mere.

Hvor er det da, det går for hurtigt?

Jeg tror, man skal søge forklaringen i andre forhold. På et tidligere tidspunkt har jeg nævnt, at mange måske følte sig rodløse, og jeg anførte en række begrundelser for denne opfattelse. Må jeg yderligere pege på den forskel, der ligger deri, at grønlænderen un-

Foto: Chr. Vibe

Under direktør A. W. Nielsens første Grønlands-rejse i 1951 gik turen helt op til Thule, selv om Melvillebugts-isen kom til at forsinke rejsen med adskillige dage. Her er s/s »Julius Thomsen« kort hjælpeløst fast i isen. Passagererne lokkes ud på isflagerne af det gode sommervejr. Forrest direktør A. W. Nielsen, i midten civilingeniør S. Ringsted og til højre kaptajn O. Nielsen.

der sit samkvem med de få danske under det gamle styre følte, at han under udøvelsen af sit erhverv havde evner og egenskaber, som de ikke havde. Han følte sig jævnbyrdig og følte med rette, at han fyldte en plads i samfundet. Under de nuværende langt mere komplicerede livsformer, hvor han under udøvelsen af sit erhverv så ofte er afhængig af mekanik og af teknisk bistand – som han undertiden har svært ved at få på det rette tidspunkt – føler han sig ikke mere jævnbyrdig, men snarere som et mindre led i samfundsmaskineriet. Føler han ikke, at han er lige uundværlig, og at det er hans vel, der arbejdes for, er det vor opgave at bibringe ham de fornødne forudsætninger og den nødvendige oplysning. Også i dette arbejde vil den kommende radiofoniordning være af uvurderlig betydning.

Forinden jeg forsøger at sammenfatte, vil jeg om den megen kritik af visse forhold have lov til at udtale, at kritikken i den form, hvori den ofte fremsættes, virker imod

sin hensigt. Det hører til den danske presses store fortjeneste, at man i 1946 og 1947 pressede på for at få lejlighed til et besøg i Grønland. Besøget fandt sted, og den efterfølgende avisomtale var utvivlsomt afgørende for den senere udvikling. I de mellemliggende år har enkelte aviser fulgt forholdene i Grønland op og bedømt udviklingen loyalt. Fra andre blade er der hamret på system og personer langt ud over alle rimelige grænser. Statens tjenere får i almindelighed ingen eller ringe belønning for udvist initiativ og flid. *Udarter forholdene sig derhen, at ethvert initiativ, der ikke krones med det fuldkomne held, skal gøres til genstand for offentlig kritik, ligger det nær at antage, at alt initiativ udebliver. Der er steder nok, hvor det mangler.*

Men også her som på alle andre områder, må man gribe i sin egen barm, når man kritiserer, og det spørgsmål rejser sig, om vi selv har bidraget til, at den danske presse har fået åben og loyal information. Alt for ofte bygger pressens omtale af Grønlands forhold på udtalelser og referater fra de mange, der – efter undertiden meget korte ophold i Grønland – føler sig berettigede til at udtale uforgribelige meninger om den rigtige måde at ordne forholdene på. Få af disse mange har haft lejlighed til at se problemernes løsning ud fra et helhedssynspunkt.

Kærnen i dette spørgsmål er utvivlsomt, at der mellem administrationen og pressen savnes en tradition for gensidig tillid.

Grundlaget burde være til stede, og formen må kunne findes.

Sammenfattende vil jeg sige, at den, der formår at ryste dagens småkævl af sig og vil gå op på bjerget og skue ud over landet, han vil kunne glæde sig over at se fremgang og fremskridt.

Hundreder af nye, bedre og smukkere grønlandske boliger. Unge dygtige erhvervsfolk, som arbejder med en vågnende industri og med en alsidig forsyning af hjemmenes behov. Børnehaver, børnehjem og børnesanatorier, som ikke findes bedre andre steder i verden. Bedre skoleforhold, bedre, men ikke gode sygehuse. Sanatoriet i Godthåb, som sammen med røntgenskibet udfører en vidunderlig og uvurderlig gerning. Man vil se mænd og kvinder i stort antal, som trods lave lønninger og primitive, ofte irriterende forhold bygger et nyt og bedre land.

De bygger videre med flid og dygtighed og gør Danmark større til gavn for et lille folk, til ære for vort fælles gamle land.